

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਾਟਕ ਉਤਸਵ ਦਾ ਅਮਲ ਜਾਰੀ ਰਹੇ

ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੰਸਥਾ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡਰਾਮਾ (ਐਨ. ਐਸ. ਡੀ.) ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਾਟਕ ਉਤਸਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਉਤਸਵ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਉਤਸਵ ਵਿਚ 15 ਜੁਬਾਨਾਂ ਦੇ ਕੋਈ 50 ਨਾਟਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਰਾਮ ਗੋਪਾਲ ਬਜਾਜ, ਜੋ ਐਨ. ਐਸ. ਡੀ. ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹਨ, ਇਸ ਉਤਸਵ ਦੇ ਰੂਹ-ਰਵਾਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਾਟਕ ਮੇਲੇ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਕਲਾਸੀਕਲ ਨਾਟਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ 'ਤੇ ਡੀਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਨਾਟਕ ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਇਹ ਨਾਟਕ ਉਤਸਵ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ 50ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਫੰਡ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਮੰਗ ਉਠ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਤਸਵ ਹਰ ਸਾਲ ਹੋਵੇ। ਨਾਟਕ ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਐਨ. ਐਸ. ਡੀ. ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਐਸਾ ਮੌਕਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਸਕੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਨਾਟ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣ ਸਕਣ ਕਿ ਨਾਟਕਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰੇਰਾਗਤ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋੜਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਤਸਵ ਵਿਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਮਨੀਪੁਰੀ, ਡੋਗਰੀ, ਹਿੰਦੀ, ਮਲਿਆਲਮ, ਕੇਰਲਾ, ਕਰਨਾਟਕ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਨਾਟ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਉਭਰ ਕੇ ਆਈ ਕਿ ਥੀਏਟਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਨੁਭਵ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਤੋਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਥੀਏਟਰ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਨਾਟਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਉਭਰੀ ਕਿ ਲੋਕ

ਨਾਟ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਾਧਾਰਨ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਐਮ. ਕੇ. ਰੈਣਾ ਦੀ 'ਭੰਡ ਦੁਹਾਈ' ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸੀ।

ਦਿੱਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਉਤਸਵ ਇਕ ਨਾ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲਾ ਕਲਾ ਉਤਸਵ ਸੀ। ਉਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਰਾਜਸੀ ਡਰਾਮਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸੁਹਜ ਕਲਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਬਜਾਜ ਦਾ ਨਾਟਕ 'ਭੂਖ ਆਗ ਹੈ' ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦਾ ਕੀ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਚੰਗਾ ਨਿਆਂਸ਼ੀਲ ਸਮਾਜ ਵੇਖਣ ਦੀ ਚਾਹ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕਲਾਸੀਕਲ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਲੋਕ ਨਾਟਕ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ੀਲ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨਕੁਨ ਨਤੀਜੇ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰੋਸ਼ਨੀ, ਸੈਟ ਅਤੇ ਪਹਿਰਾਵੇ

ਆਈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਲਾ ਦੀ ਥਾਂ ਜਰੂਰ ਹੈ ਪਰ ਹਰ ਇਕ ਕਲਾ ਹਰ ਇਕ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕਦੀ। ਚਿਤਕਲਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਲਈਏ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉਤੇ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਚਿਤਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਚਿਤਕਲਾ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਈ ਲੱਖ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਕਾਇਮ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਕੀਆ ਥੀਏਟਰ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਸਬੀ ਥੀਏਟਰ ਵੀ ਹੈ। ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਥੀਏਟਰ ਸਰਗਰਮੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਮੰਗ ਉਠੀ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ ਵਾਂਗ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਵੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਫੈਸਟੀਵਲ

ਕਲਾ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ

ਦੀ ਕਲਾਮਈ ਡਿਜ਼ਾਇਨਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੱਬ ਵਰਗੀ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉਤੇ ਯਕੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਨਾਟਕ ਉਤਸਵ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸਫਲਤਾ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਫਿਲਮ ਅਤੇ ਟੀ. ਵੀ. ਨੇ ਥੀਏਟਰ ਅੱਗੇ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਕਲਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦੀ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਘਟੀ ਨਹੀਂ। ਥੀਏਟਰ ਵੱਡੇ ਬਜਟ ਵਾਲਾ ਵੀ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਿਦੂਦ ਬਜਟ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਵੀ ਡਿਜ਼ਾਇਨ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਉਤਸਵ 'ਤੇ ਆਏ ਥੀਏਟਰ ਕਾਮਿਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਥੀਏਟਰ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਜੇ। ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਵਾਲਾ ਥੀਏਟਰ ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਦਲੀਲ ਇਹ

ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ। ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਫੇਰ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਟਕ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਭਾਗ ਇਹਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣ। ਹਰ ਇਕ ਕੰਮ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਨਾਲ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਪੰਜਾਬ ਆਰਟ ਕੌਂਸਲ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਇਕਾਈ ਪੰਜਾਬ ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕੈਡਮੀ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪੱਧਰ ਉਤੇ ਇਕ ਨਾਟਕ ਮੇਲੇ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਇਕ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਬਣਾ ਕੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਮੰਗੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਵੇਖਿਆ

ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਥੇ ਕੋਈ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਕਦੀ ਵੀ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਇਹਦੀ ਇਕ ਮਿਸਾਲ 1993 ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਈਸ਼ਵਰ ਚੰਦਰ ਨੰਦਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ 'ਨੰਦਾ ਨਾਟਕ ਸਮਾਰੋਹ' ਸੀ। ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤ ਨਾਟਕ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਧਾਲੀਵਾਲ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰੋ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਨਾਟ 'ਮਹਾਂ ਪੰਡਿਤ' ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਜਿਸ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਨਾਟਕ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਕਲਾਸਕੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਉਤਸਵ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕੈਡਮੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਫੈਸਟੀਵਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਇਹਦੀ ਚੋਣ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਜੇ ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਾਟਕ ਫੈਸਟੀਵਲ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਨਾਟਕ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ। ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ।

ਰਾਮ ਗੋਪਾਲ ਬਜਾਜ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਥੀਏਟਰ ਫੈਸਟੀਵਲ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਕਰਕੇ ਲੀਹ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਮਾਨਵ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਟੀਵਲ ਸਾਲਾਨਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਵਿਚ ਜੇ ਸਟੇਟ ਥੀਏਟਰ ਫੈਸਟੀਵਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਬਾ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਸਿਰਫ ਮਨਪ੍ਰਚਾਵਾ ਅਤੇ ਖੱਪ ਰੋਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਹਦਾ ਆਧਾਰ ਸੰਜੀਦਾ ਕਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਥੀਏਟਰ ਕਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਰਜਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਾਟਕ ਉਤਸਵ ਇਸ ਅਮਲ ਦਾ ਮੁੱਢ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋੜ ਹੈ ਇਹ ਅਮਲ ਜਾਰੀ ਰਹੇ।